

Vista macroscòpica del teratoma ovàric, amb dues dents adherides a l'interior. S'hi van trobar també dues peces dentals més i un petit fragment d'os. És la primera troballa arqueològica que es fa d'aquest tipus, fet que hi confereix un gran valor científic en el camp de la paleopatologia.

El càncer ja assotava la Catalunya romana

La història de la medicina ha atribuït, durant segles, un origen malèfic al càncer. Hipòcrates, l'il·lustre metge de l'antiga Grècia, defensava al segle V a.C. que el millor era no tractar el càncer, perquè així els pacients vivien més. Sis segles més tard, un altre metge prestigiós, Galè, desenvolupava aquest principi i conclouïa que la malaltia era bilis negra atrapada, el resultat d'un estat maligne sistèmic, una sobredosi interna de bilis negra on els tumors eren afloraments locals d'una disfunció corporal total. Tractar el càncer era, al seu entendre, un esforç inútil, perquè la bilis negra envaïa tot el cos, i encara que s'extirpés un tumor, la bilis tornaria a fluir i el càncer es reproduiria. Era un cercle viciós.

És amb aquesta concepció de la malaltia amb què devia conviure una

Un grup d'investigadors liderats per la UAB ha trobat les primeres restes antigues d'un tumor ovàric calcificat en la pelvis de l'esquelet d'una dona que va viure a Lleida fa 1.600 anys. No s'ha pogut determinar si el tumor va matar la dona, d'entre 30 i 40 anys.

dona d'entre 30 i 40 anys que uns 1.600 anys enrere va patir un tumor als ovaris d'uns 4,3 centímetres de diàmetre i uns 4,4 de longitud. Així ho confirma una troballa feta per un equip d'investigadors liderats per la Unitat d'Antropologia Biològica de la UAB en un esquelet procedent de la necròpoli romana del jaciment arqueològic de la Fogonussa, a Lleida, on arran d'una excavació de 46 tombes el 2010 també es van trobar gairebé una vuitantena d'esquelets més. Estava complet i ben conservat, enterrat en una tomba de teules. El tumor, un teratoma ovàric, es va localitzar a la part dreta de la pelvis de l'esquelet, i a l'interior s'havien desenvolupat quatre dents de morfologia anòmala, dues d'adherides a la paret interna del tumor, i un petit fragment d'os.

Malalties sense tractament.

La troballa confirma la presència en l'antiguitat d'aquest tipus de tumors, formats per restes de teixits o òrgans, molt difícils de localitzar en l'estudi de restes antigues. "És una fita científica important per a la paleopatologia, perquè no hi ha cap cas referenciat de teratoma ovàric en restes antigues. El

cas d'aquesta dona ens permet entendre millor com evolucionaven les malalties sense tractament i quina qualitat de vida tenien les persones malaltes", confirma la investigadora Núria Armentano, de la Unitat d'Antropologia Biològica de la UAB, que ha dut a terme aquest estudi en què també han participat investigadors d'Antropòlegs.Lab, de l'Institut de Medicina Legal de Catalunya, de l'Hospital Universitari Sagrat Cor de Barcelona i de l'empresa Iltirta Arqueologia de Lleida. "La calcificació i preservació de les parets externes d'aquest tumor són excepcionals, atès que el més normal en aquest tipus de restes és que se'n conservin només les estructures internes i desapareguin les externes, molt fràgils", afegeix Assumpció Malgosa, coautora de l'estudi. Hi ha molt pocs diagnòstics diferencials de calcificacions pèlviques i abdominals fets en contextos arqueològics, entre d'altres motius per la dificultat de detallar-ne amb precisió la naturalesa, ja que poden ser càlculs renals, fibromes, teratomes o restes d'arteries. A més, són difícils de reconèixer durant l'excavació i es poden confondre fàcilment amb pedres.

Però aquesta lleidatana que devia viure cap al 400 d.C., va morir d'aquest tumor? La resposta és encara incerta. Els investigadors no descarten que el tumor li causés la mort, tot i que també hi ha la possibilitat que visqués amb el tumor calcificat sense més complicacions durant tota la seva vida.

"El cas és apassionant. Avui sabem que els teratomes són asimptomàtics en el 60% dels casos. Potser ni se'n va adonar, que el tenia, tot i que probablement se'l pogués palpar. Però aquests tumors en ocasions provoquen torsions i problemes funcionals dels òrgans propers per compressió quan són voluminosos. En aquesta dona no hem trobat cap alternació esquelètica", argumenta la Núria Armentano. I si bé no tenen prou indicis per a confirmar-ho, no es descarta la possibilitat que la dona estigués embarassada, ja que l'embaràs sembla afavorir algunes complicacions dels teratomes, com ara dificultats en el moment del part.

I encara que se n'hagués adonat, tampoc no hauria sobreviscut si és que el tumor era maligne. La ciència no

ILTIRTA ARQUEOLOGIA

Imatge de les restes excavades. Es pot apreciar el tumor calcificat, al costat dret de la pelvis.

estava prou avançada per a extirpar-l'hi, i probablement tampoc no hauria pogut accedir a un metge. Aquesta dona no era pas una aristòcrata, sinó més aviat una dona humil de classe baixa. Així ho demostra el seu enterrament, propi de la població modesta: l'esquelet estava cobert de rajoles que formaven un rudimentari sarcòfag rectangular.

1.600 anys després. Si aquesta lleidatana hagués viscut en el món actual, amb una simple ecografia se li hauria detectat el tumor i quan hagués nascut se li hauria extirpat. La investigadora remarca que "aquest tumor és benigne, i per tant, no té per què ser mortal, si no és que envaeix òrgans vitals". En l'actualitat, les probabilitats que un tumor d'aquestes característiques acabi produint una calcificació com la que patia aquesta lleidatana romana són mínimes. Com explica Armentano, "aquests tumors, que afecten dones i homes, es detecten ja a les ecografies del fetus. Són intervinguts de seguida, de manera que aquest tumor no arriba

a desenvolupar-se com va succeir amb l'esquelet trobat. Però podria passar", rebla.

El cas d'aquesta dona no era pas una excepció. A l'època romana els homes i dones patien diferents tipus de tumors i càncers —els osteosarcomes queden registrats a les restes òssies—, però la ciència no havia avançat prou per a detectar-los i curar-los. Ara, els investigadors catalans han fet totes les proves possibles a la pacient, però és impossible determinar quina va ser la vida d'aquest tumor i si veritablement va ser la causa de la seva mort o no.

Però encara es pot anar més enrere en la línia del temps. A una mòmia egípcia de 2.200 anys d'antiguitat, una home que devia tenir entre 40 i 50 anys, se li va diagnosticar un càncer de pròstata, atribuït a causes genètiques i no ambientals. Cinc-cents anys abans, un rei rus ja havia mort pel mateix tipus de càncer. Llàstima que el diagnòstic de la mòmia egípcia arribés una mica tard, el 2012...

Gemma Aguilera